

Z veliko pozornostjo je bil v tej sekciji sprejet referat Dimitrija Đorđevića (sedaj profesorja na univerzi Santa Barbara v ZDA) o vplivih Evrope na konstituiranje ustav v balkanskih deželah. Na podlagi primerjalnega raziskovanja je Đorđević ugotovil, da je 18 ustav balkanskih držav pisanih največ pod vplivom belgijske ustave. Zanimanje udeležencev je veljalo tudi referatoma Vladimirja Stojančevića in Davida MacKenzieja. V. Stojančević je govoril o revoluciji v Srbiji od 1804 do 1848 in politiki velikih sil, pri čemer je opozoril na probleme kontroverze in posledice. MacKenzie je ocenjeval politiko Srbije do nacionalne revolucije v Vojvodini v letu 1848/49. O tej problematiki je govoril tudi Nikola Petrović. Čeprav o gornjih vprašanih obstaja obsežna literatura, so referenti seznanjali predvsem z novimi detajli. Med zelo za-pažene referate lahko uvrstimo še prispevek Francoza Geoga Castellana, ki je dal zelo pregleden oris kulturnih povezav med jugovzhodno in centralno Evropo od 15. do 19. stoletja. Cel niz vprašanj pa je sprožil nemški zgodovinar Klaus Grothusen, ki je govoril o formiranju narodov v jugovzhodni Evropi.

Živahno je bilo tudi v sekciji za zgodovinsko obdobje druge svetovne vojne in po njej. Bolgarski zgodovinarji so se pri ocenjevanju socialistične revolucije v Jugoslaviji nagibali k oceni, da je bila pri nas razredno-socialna ne pa nacionalna revolucija. Trdili so, da bolgarska okupacija Makedonije v drugi svetovni vojni ni imela tendence denacionalizirati Makedonije. Proti tem tezam so nastopili makedonski zgodovinarji, ki so dokazovali, da je socialistična revolucija v Makedoniji poleg razrednega imela tudi narodnoosvobodilni značaj. Razpravo je sprožila tudi glavna sovjetska referentka N. D. Smirnova, ki je trdila, da ne glede na delovanje partizanskih formacij, Balkan ne bi bil osvobojen, če Rdeča armada ne bi intervenirala. Ne samo, da je pregnala fašiste, temveč je tudi ustvarila pogoje za razmah socialistične revolucije. Če to velja za Bolgarijo (bolgarski zgodovinarji so namreč pritrdjevali), za Jugoslavijo ta teza na noben način ni sprejemljiva. Pozornost je pritegnil tudi britanski raziskovalec sodobne zgodovine Mark Wheeler, ki je govoril o neuspehih poskusih Britancev, da v Jugoslaviji ohranijo monarhijo. Vse te teme, ki so sicer vzne-mirjale duhove, so bile na kongresu več ali manj na obrobju. Na splošno pa velja, da so bile razprave in polemike na visoki akademski ravni. Edini udeleženec iz Slovenije v tej sekciji je bil Dušan Nečak. Referiral je o odnosu velikih sil do zahodne in severne meje Jugoslavije po prvi in drugi svetovni vojni.

V sekciji za lingvistiko so se poročila nanašala na jezikovne raziskave v balkanskih deželah v zadnjem obdobju. Na področju literature pa je bilo največ pozornosti posvečeno stikom in vplivom med književnostjo dežel jugovzhodne Evrope in drugih evropskih dežel.

Edini publikaciji, ki so jih udeleženci kongresa prejeli, sta bila dva pomembna projekta Balkanološkega inštituta SANU. Razdeljena sta bila zbornika »Gradska kultura na Balkanu (15.—19. vek)« in »Folklorni teatar v balkanskim i podunavskim zemljama«. V prostorih centra »Sava« je bila tudi razstava najnovejših publikacij s področja balkanologije. Svoje knjige so razstavile poleg Jugoslavije mnoge druge države udeleženke. Slovenska znanstvena in strokovna bera s tega področja je bila bolj slabo zastopana. Razen SAZU in Slovenske matice so se vabilu odzvale le redke slovenske založbe.

Razprave na V. balkanološkem kongresu so odkrile znaten napredek balkanoloških znanosti. Do izraza je prišla komplementarnost sodobne znanstvene misli. Primerjalna metoda bo narekovala način dela in razmišljanja. Zato bi tudi slovenski arheologi, zgodovinarji, jezikoslovci, etnologi in muzikologi morali v bodoče bolj reprezentativno sodelovati pri akcijah in na kongresih balkanologov.

Ignacij Voje

ZNANSTVENO POSVETOVANJE O DRUŽBENI IN KULTURNI PODOBI SLOVENSKE REFORMACIJE

(Ljubljana, 24. in 25. oktobra 1984)

V letu 1984 je slovenska znanost na številnih simpozijih in posvetih razgrnila svoje znanje o 16. stoletju. Temu je bila vzrok okrogla obletnica izida dveh imenitnih spomenikov slovenskega jezika — Dalmatinove Biblije in Bohoričevih Zimskih uric. Tako so slavisti junija organizirali posvet o 16. stoletju v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi in tudi njihov XX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture v juliju je bil posvečen temu stoletju. Zgodovinarji so ob koncu svojega društvenega posvetovanja v Brežicah organizirali okroglo mizo o slovenskem protestantizmu. In končno sta SAZU in Slovenska matica 24. in 25. oktobra pripravili znanstveno posvetovanje z naslovom Družbena in kulturna podoba slovenske reformacije.

Posvetovanje je bilo zastavljeno interdisciplinarno, da bi bilo to, za Slovence znamenito stoletje, osvetljeno s čim več aspektov. Tu so se srečali zgodovina, literarna zgodovina, lingvistika, teologija, etnologija, umetnostna zgodovina in muzikologija.

Kot je že navada, je bil začetek rezerviran za zgodovinarje. Avtorji vseh treh prispevkov so vsak na svojem področju želeli spreminiti nekatere naše ustaljene predstave. Sergij Vilfan je v referatu Pravni položaj kranjskih deželnih stanov in njegov vpliv na reformacijo dokazal, da stanovi nikakor niso bili tako močan protigralec deželnemu knezu, kot navadno mislimo. Večno natezanje med njimi in knezom po načelu daj-dam jim je prinašalo zmage le v malem, v velikem pa so bili vedno poraženec. Janez Šumrada je s primerjalno analizo urbarjev iz konca 15. in 16. stoletja, ki so ohranjeni za devet deželno-knežjih gosposčin na Krasu, želel prikazati, kako je bila gospodarska opustelost tega področja zaradi turških napadov v resnici velika, da pa so znali preživeli kmetje to obrniti v svoj prid tako, da so pusto zemljo uživali, ne da bi zanjo plačevali davke. Meni, da so kmečka zatočišča zlasti v začetku 16. stoletja že zelo dobro igrala svojo vlogo. Diskusijski prispevek na to temo je opozoril, da se je treba varovati pavšalnih ocen glede posledic turških upustošenj, saj so bile razmere po slovenskih pokrajinah zelo različne. Vinko Rajšp je želel prikazati družbeni nazor Primoža Trubarja na primeru Cerkovne ordnunge, ki jo je Trubar izdal, ko je bil superintendent, in je zato upravičena domneva, da so v njej izraženi njegovi lastni pogledi na tedanjo družbo. V Trubarju bi nekateri, predvsem starejši slavisti, radi videli kar revolucionarja, pa mu s tem delajo krivico. Mož je bil ves vpet v čas, v katerem je živel, zato ni nič čudnega, da mu je bila v vseh odnosih med ljudmi bistvena pokorščina do višjih, kot je to razvidno prav iz Cerkovne ordnunge. Po njegovem se lahko samo na ta način vzdržujeta božji red in posvetna oblast. Seveda pa je njegovo prizadevanje za šolo, da bi čim več ljudi znalo brati (Biblijo), nosilo v sebi skrit naboj — človek, ki zna brati, mogoče ne bo bral samo Biblije —, vendar je dvomljivo, ali se je Trubar tega zavedal.

Jože Rajhman je spregovoril o teoloških prvencih dveh predstavnikov druge generacije protestantov, o Kreljevem *Christlich Bedencken in Dalmatinovem De catholica et catholicis*. Oba spisa sta bila polemična. Krelj je kot flakcijanec nastopil proti verskim ločinam, Dalmatin pa je odgovarjal jezuitom; ki so bili načeli vprašanje prave in krive cerkve. Vendar v njiju ni tiste grobosti, ki je tako značilna za nemške protestante, prilagojena sta slovenskim razmeram, kar dokazuje, da je bila slovenska protestantska teologija ustvarjalna.

Janko Kos in Štefan Barbarič sta v svojih referatih primerjala književno delo slovenskih protestantov z nekaterimi drugimi evropskimi narodi. Prvi je pokazal, kako je naš model protestantske književnosti primerljiv le s sočasno književnostjo narodov, ki žive na meji med osrednjo in vzhodno Evropo: Slovaki, Lužiški Srbi, Litavci, Letonci, Estonci, Finci. Z njimi nas povezuje podobna socialna, politična in kulturna usoda. Pri teh narodih je šele reformacija ustvarila podlago za nacionalni knjižni jezik in pri vseh lahko sledimo isti shemi: najprej Abecednik in Katekizem, nato nekaj drugih spisov in na koncu Biblija. Tudi letnice izidov so skoraj iste, le prevod Biblije smo Slovenci dobili prvi. Ob koncu si je referent zastavil vprašanje, ki je mučilo že Franceta Kidriča, ali bi namreč zmaga reformacije pri nas pomenila, da bi se tudi posvetna književnost razvila hitreje, kot se je. Za razliko od Kidriča meni, da se mu ne zdi verjetno, da bi protestantizem sam po sebi pospeševal literarno ustvarjanje, saj je pri nekaterih narodih, kjer je zmagal, književnost celo stagnirala. Štefan Barbarič je primerjal razmere pri Slovencih s tistimi pri Čehih in Madžarih, ki so oboji že imeli svojo književnost pred pojavom protestantizma. Svojo primerjavo je razvil na treh tematskih zvrsteh: prevajanju Biblije, slovnici in literarnih zvrsteh. Madžari in Čehi so brali rokopisne prevode Biblije že pred nami, a je bil celotni prevod tiskan najprej pri Slovencih. Tiskano slovnico smo mi dobili zadnji, vendar je Bohoričevo delo za razliko od češke in madžarske slovnice, ki sta izrazito praktični, lep proizvod humanističnega duha, zlasti njen predgovor. Najslabše smo se odrezali pri literarnih zvrsteh, saj nam protestantizem ni dal ne čiste lirike in proze, ne potopisa, ne zgodovinskega dela, pa vendar se je prav literarna zasnova protestantizma, čeravno skromna, pri nas obdržala najdlje.

Popoldanski del prvega dne posvetovanja je bil namenjen jezikoslovcem. Z referati so se predstavili Pavle Merku (Osebna imena v družini Bonomo), Franc Jakopin (Jezikovna in pisna adaptacija imen v slovenskih besedilih 16. stoletja), Francika Premk (Leksikološka vprašanja v prevodih Davidovega psaltra pri protestantih), Majda Merše (Predponska glagolska tvorba in njen vpliv na skladenjsko okolje v jeziku Dalmatinove Biblije), France Novak (Vprašanje pomenske skupine v besedišču pri slovenskih protestantih) in Janez Keber (Vzročni vezniki v delih Primoža Trubarja).

Drugi dan je Majda Stanovnik spregovorila o Lutrovem in Trubarjevem pogledu na prevod in ugotovila, da sta se oba izmed treh že v njunem času uveljavljenih teo-

rij o prevajanju odločila za srednjo pot, za t. i. »zvest« prevod, ki je mešanica dobesednega in prostega. Alojz Jembrih je v svojem referatu predstavil večini poslušalcev neznan osebno, Pavla Skalića, po rodu Zagrebčana, ki pa ni bil samo tipični pustolovec, kot nas pouči njegova biografija (da bi dokazal svoj visoki rod, je vse življenje ponarejal listine, udeleževal se je na raznih univerzah in evropskih dvorih, na pruskem je postal celo minister, pa je moral zaradi svoje strasti, ponarejanja listin, vedno znova bežati, dokler ni neznan in ubožen umrl v Gdanskju), marveč tudi učen mož, gojenec jezuitov, ki se je obrnil v protestantizem. V Urachu je prevajal hrvaški katekizem in imel očitno nemajhno vlogo v znanem sporu med Trubarjem in Konzulom. Za nas je pomemben zato, ker je k svojemu prevodu katekizma napisal uvod, v katerem kritizira nekatere Trubarjeve jezikoslovne odločitve in podaja drugačne rešitve, ki jih je poznejši razvoj slovenskega jezika potrdil.

Darko Dolinar in Marjan Dolgan sta obravnavala problem reformacije, kot sta ga videli starejša slovenska literarna zgodovina in literatura. Marijan Smolik pa je predstavil prizadevanja protestantov za lekcionar, se pravi priročnik beril in evangelijev, ki jih je bilo treba brati na posamezne nedelje in praznike. To pa se je v celoti posrečilo šele Hrenu z Evangelia inu Lystuvi.

Etnologinja Marija Stanonik je prebrala le del svojega dolgega referata z naslovom Slovenski protestanti in vprašanje slovstvene folklore. V njem je pokazala, da so protestanti sicer zelo visoko postavljali govorno besedo, zavedali pa so se tudi pomena tiskane besede, ki so ji dajali prednost, kadar so bili zelo angažirani.

Žal je zaradi bolezni odpadlo predavanje Emilijana Cevca Odmevi reformacije v likovni umetnosti na Slovenskem, zakaj z njim in z zadnjim prispevkom na tem posvetovanju, ki je govoril o glasbi, bi dobili resnično zaokroženo podobo dobe. Danilo Pokorn je svoj referat o slovenski protestantski pesmi in njenem odmevu v glasbeni literaturi opremil z magnetofonskimi posnetki, ki so pomenili ne le velik užitek, ampak tudi enkratno doživetje, saj je prava, nepotvorjena protestantska pesem zaenkrat še vedno tabu tako za slovenski radio kot za koncertne odre.

Maja Žvanut

2. ZASEDANJE AVSTRIJSKO-JUGOSLOVANSKE KOMISIJE ZGODOVINARJEV OD 26. DO 28. NOVEMBRA 1984 NA OTOČCU

Tema tega srečanja avstrijsko-jugoslovanske komisije, ki sta ga priredili Slovenska akademija znanosti in umetnosti ter Zveza zgodovinskih društev Slovenije se je glasila »Avstrijsko-jugoslovanski odnosi med leti 1920 in 1938«. To temo so določili že na prvem zasedanju te komisije, ki je bila leta 1976 v Gösingu v Spodnji Avstriji. Kljub daljšemu časovnemu presledku med obema zasedanjema se je organizacija sestanka začela precej pozno. Čas za pripravo srečanja je bil zato relativno kratek in ne preseneča, da so predavatelji le težko pripravili veliko novih znanstvenih izsledkov. Prednost te vrste prireditev je vsekakor v tem, da je krog predavateljev in poslušalcev relativno majhen, da potekajo predavanja v eni sami skupini (sekciji) in da so možne neprisiljene diskusije in pogovori med vsemi udeleženci. Program tega zasedanja je dalj izrazito prednost politični zgodovini oziroma zgodovini diplomacije, analiza družbene in gospodarske strukture tega časa pa je bila predmet šele zadnjih dveh predavanj. Prof. F. Zwitter je v svojih tehtnih diskusijskih prispevkih upravičeno večkrat na to kritično opozarjal.

Po nagovoru vodij avstrijske in jugoslovanske delegacije (prof. R. Plaschka in prof. A. Mitrović) in pozdravu v imenu Slovenske akademije (prof. J. Goričar) ter novomeške občine (U. Dular) je imel uvodno predavanje prof. J. Pleterški o problemih avstrijsko-jugoslovanskih odnosov med leti 1919—1938. Pleterški je v svojih izvajanjskih opozoril zlasti na tri področja v tej problematiki: a) tisti sporazumi med Avstrijo in Jugoslavijo, ki do anšlusa niso bili ogroženi; b) novo sosedstvo in problemi, ki iz tega sosedstva rezultirajo ter c) meddržavni odnosi v prostoru med Jadranom, Karpati, Sudeti, Nemčijo ter Italijo. Zanimiva so bila izvajanja o nemški manjšini v Sloveniji v tem časovnem obdobju, o njenem postopnem prilagajanju v korist nacizmu (zlasti na Štajerskem) in o neuspešnih poskusih vključitve nemške manjšine v anti-fašistično gibanje ljudske fronte.

Bilateralnim problemom med Jugoslavijo in Avstrijo v obravnavanem obdobju se je v svojem predavanju posvetil docent A. Suppan, ki je uvodoma razjasnil pojme bilateralne, zunanje in mednarodne politike ter pojasnil načela in cilje zunanje politike obeh držav. Prišel je do sklepa, da je kljub mnogim skupnim točkam med obema državama (zgodovina, kultura, civilizacija, šolstvo — zlasti na območju severno od Save in Drave), kljub v bistvu dopolnjujoči strukturi gospodarstva ter mnogovrstnim družbenim stikom prevladala konfrontacija nad kooperacijo (posledica